

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Т.Г. Шевченка**

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

(Навчально-методичний комплекс)

**Упорядник: кандидат філософських наук,
доцент Чорна Л.С.**

Чернігів – 2011

УДК 291.1

Ч.50

*Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри філософії
та культурології.*

Протокол № 7 від 02.03.2011р.

Рецензенти:

Машенко С.Т., кандидат філософ. наук, доцент;

Кобища В.І., старший викладач;

Золотухін Г.О., доктор філол. наук, професор.

Релігієзнавство: Навчально-методичний комплекс з дисципліни / Уклад .Чорна Л.С. -Ч: Графіка, 2011–50 с.

В навчально-методичному комплексі викладено навчально-методичні матеріали, необхідні для вивчення дисципліни “Релігієзнавство” студентами напрямку підготовки “Психологія”, “Педагогіка”, “Менеджмент”, “Фінанси”, “Управління трудовими ресурсами” денної та заочної форм навчання.

Навчально-методичний комплекс складається із вступу, вимог до знань та вмій, навчально-тематичного плану і програми дисципліни, тем і планів лекцій та семінарських занять. Даються рекомендації щодо самостійного вивчення дисципліни, методичні вказівки і тематика контрольних робіт, тестові завдання і питання для підсумкового контролю знань, список рекомендованої літератури до курсу в цілому.

УДК 291.1

Ч.50

© Чорна Л.С. 2011

© ВЦ “Графіка”, 2011

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка.....	4
2. Мета і завдання дисципліни “Релігієзнавство”.....	5
3. Критерії оцінок заліків	10
4. Навчально-тематичний план вивчення дисципліни..	11
5. Зміст дисципліни по темах.....	12
6. План лекцій для студентів.....	16
7. Методичні вказівки і плани до практичних і семінарських занять.....	21
8. Рекомендації щодо самостійної роботи студентів...27	
9. Тести для контролю знань.....	29
10. Теми рефератів для студентів.....	33
11. Методичні вказівки і тематика контрольних робіт для студентів.....	34
12. Питання для підготовки до заліку.....	37
13. Короткий термінологічний словник.....	39
14. Список рекомендованої літератури.....	47

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Релігієзнавство є філософською наукою, яка в XXI столітті виконує важливу функцію у формуванні гуманістичного мислення студентів – майбутніх вчителів, керівників, психологів, менеджерів, економістів, управлінців. Адже їх гуманна праця пов'язана з людьми котрі часто належать до різних релігійних конфесій, а тому мають різні потреби та інтереси. Тому від майбутнього керівника, випускника нашого вузу, вимагається висока гуманність, віротерпимість, особлива точність в релігійних висловлюваннях, прийняття правильного рішення при вирішенні релігійних питань та конституційний підхід до аналізу суспільно-релігійних явищ. Навіть не значна релігієзнавча помилка може привести людину до негативних наслідків.

Разом релігієзнавство цікавить багатьох мислителів-гуманитаріїв, вони досліджують закономірності виникнення, функціонування і розвитку релігії, різномайття її феноменів та історію, взаємозв'язок і взаємовплив релігії та інших областей життєдіяльності суспільства. Тому головним в релігієзнавстві є його філософський зміст. Релігія включає в себе такі духовні явища, як релігійний світогляд, теологію, релігійну філософію, мораль, мистецтво тощо.

Разом з тим, варто відзначити, що науковці XXI століття зміст релігієзнавчого знання не зводять лише до філософського, тому що воно містить в собі державні, правознавчі, соціологічні, психологічні та історичні компоненти, які допомагають зрозуміти і засвоїти предмет. Релігієзнавство виконує цілий ряд соціальних функцій: світоглядну, пізнавальну, евристичну, нормативно-мислительну, ідеологічну, оціночну, виховну, інформаційну, які підвищують релігійну культуру мислення майбутнього спеціаліста, рівень його освіченості в знанні релігій, а разом з цим і професійної кваліфікації.

Даний навчально-методичний комплекс допоможе студентам організувати свою роботу з оволодіння системою знань з релігієзнавства, які можна буде використовувати в

практичній роботі з колективом для вирішення релігійних та життєвих проблем людей.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Основна мета курсу “Релігієзнавство”:

- розкрити сутність релігії, специфіку окремих вірувань, культу, ознайомити студентів з основними різноманітними концепціями і теоріями зародження і еволюції релігії, показати її доцільність, форми, місце і роль в культурному і суспільному розвитку, допомогти орієнтуватися в сучасній релігійній ситуації всвіті і, зокрема, в Україні розвинути у студентів здатність до релігієзнавчого мислення, ввести їх у світ головних принципів і операцій при дослідженні доцільності існування релігії, озброїти їх теоретичними знаннями про систему релігійного мислення.

Завдання курсу:

- глибоке оволодіння студентами релігієзнавчими знаннями, які допомагають в процесі життєдіяльності та керівної роботи використовувати систему знань про специфіку функціонування духовно-релігійного світогляду у складній системі соціальних, культурних та політичних чинників розвитку суспільства;
- сформувати у студентів розуміння релігії як культурно-історичного феномену;
- сприяти поглибленню знань, раніше отриманих при вивченні гуманітарних дисциплін;

навчитися ефективно використовувати релігієзнавчі знання на практиці, в процесі міркування, прийняття рішень, спілкування, суперечок, вирішення конфліктів.

Навчально-методичний комплекс включає в себе всі основні теми курсу “Релігієзнавство”, викладені в стислій формі. Комплекс передбачає послідовне ознайомлення студентів з предметом сучасного релігієзнавства як науки, історією релігії, основними принципами і законами які відображають ставлення

людства до релігії, розкриття змісту основних релігій світу їх священних книг, культів, догматів та життєвих норм.

Для цього відводяться відповідні теми. У першій темі з'ясовується предмет, структура і завдання курсу “Релігієзнавство”, прослідкується органічна єдність певного географічного середовища і релігії. Надано головні напрямки сучасної релігієзнавчої науки. Друга - розкриває релігію, як суспільне явище, духовний феномен. Наводить приклади первісних вірувань та еволюції релігії.

Третя тема досліджує релігію і культуру. Наукове і релігійне розуміння духовної культури. Особливості впливу релігії на різні сфери духовного життя: науку, мистецтво, мораль, філософію. Будь-яка релігія в царині культури є досить складною формою. Адже предмети культу несуть в собі інформацію про людину або цілі народи, вказують на рівень розвитку культури, істотні ознаки, які відрізняють жителів різних куточків землі, властивості їм спільні та відмінні риси, зв'язки, відношення тощо.

Четверта тема стосується історико-соціологічної характеристики етнічних та регіональних релігій – охоплює основні проблеми історичності релігії. Аналізує наявність в релігійних вченнях передісторичного змісту. Характеризує головні риси етнічних релігій їх класифікацію, традиції і звичаї народів, розподіленість культів, канонів.

П'ята тема “Характеристика давніх та сучасних релігій Сходу” – висвітлює специфіку східних умов життя, їх вплив на релігійні традиції. Аналізує: індуїзм, синтоїзм, даосизм, конфуціанство, джайнізм, буддизм, зороастризм, іудаїзм, іслам та інші релігії сходу. Показує їх історію, ідеї, культ, організацію, практичне застосування і світове значення.

Шоста тема “Християнство в його природі і конфесійному різноманітті” – показує становлення християнства як світової релігії, його еволюцію. Аналізує причини розколу християнства на православ'я, католицизм та протестантизм. Сучасні православні церкви, патріархати, автономії, автокефалії. Сучасний католицизм, папство, католицькі ордени, уніатство.

Протестантизм ранній (лютеранство, кальвінізм, англіканство) та пізній (баптизм, методизм, п'ятидесятництво, єговізм, євангелізм та ін.), його основні течії. Особливості віровчення, культу, організації.

Сьома тема “Новітні релігійні течії, нетрадиційні релігії і містика” – розглядає класифікацію та дає загальну характеристику новітніх і нетрадиційних релігій і окултно-містичних рухів: (християнських нетрадиційних груп, неокультів східного типу, синкретичних культів, сайєнтологічних культів, езотеричних груп, сатаністів). Показуючи її сутність і місце в системі релігійних знань.

Восьма тема “Історія та сучасний стан релігій в Україні” – включає в себе дохристиянські вірування древніх русичів. Поширення християнства на Русі. Боротьбу за автокефалію. Українську греко-католицьку церкву в Україні. Протестантські течії в Україні: історію і сучасність. Нетрадиційну релігійність в Україні. Розглядаються релігійні факти і аргументи, їх роль в науковому дослідженні релігій.

Дев'ята тема “Історичні форми критичного аналізу релігії” – розглядає релігійний скептицизм та вільнодумство в античному світі. Богословські ересі середньовіччя. Єресі на Русі. Атеїзм Нового часу. Марксистський атеїзм. Сучасні організації вільнодумців. Природничо-наукове вільнодумство.

Десята тема “Конституційні гарантії і правове регулювання свободи совісті в Україні” вимагає конституційного та правового підходу до свободи совісті в сучасному світі та Україні. Адже законодавство України забезпечує широкі можливості для розвитку релігійних організацій та виявлення свободи совісті. Тіснішого зв'язку суспільного життя і релігійної моралі з врахуванням новітніх досягнень сучасної релігієзнавчої науки.

Курс релігієзнавства є цілісною науковою системою, який має свою внутрішню структуру де всі проблемні питання релігійного життя органічно взаємопов'язані.

Зміст дисципліни реалізується у трьох блоках – теоретичному, практичному та блоці самостійної роботи.

Теоретичний блок складається з десяти органічно пов'язаних тем. Практичний блок та розділ самостійної роботи включають теми, передбачені для вивчення на семінарських заняттях, підготовку рефератів та їх захист, виконання письмових контрольних робіт, індивідуальну роботу студентів над священними книгами - першоджерелами та іншою релігієзнавчою літературою. Крім того, надається список рекомендованої літератури, вивчення якої допоможе розширити та поглибити знання студентів з курсу “Релігієзнавство”.

Вимоги до знань та умінь студентів:

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Релігієзнавство” студенти повинні:

Знати:

сутність і основну характеристику головних форм релігії;
історію і теорію релігії;
історію виникнення і розвитку першоджерел духовної культури людства;
конституційно-правові гарантії свободи совісті в Україні.
основні принципи функціонування релігій;
наукові прийоми аналізу релігій та їх класифікацію;
структуру та ієрархію релігійних організацій;
зміст та загальну характеристику священних книг;
особливості релігійних культів;
сутність релігійних канонів;
основні закономірності релігійних свят;
особливості використання релігійних знань в різних професіях.

Уміти:

— розкривати зміст культу основних найвпливовіших релігій світу;
— використовувати релігієзнавчі знання для аналізу конкретних ситуацій;
— проводити порівняльний аналіз релігій;
— застосовувати знання релігійних догматів, приписів, порад, рекомендацій, свят в роботі з персоналом;

— використовувати релігійні знання для сприяння досягнення міжцерковної, міжконфесійної і громадської злагоди в суспільстві.

Студентам релігієзнавство допоможе упорядкувати в своєму житті релігійні канони, ідеали та моральні норми, систематизувати попередні знання про релігії, які поширені в світі. Оволодіти різноманітною релігієзнавчою інформацією, з котрою вони зустрічаються на практиці. Крім цього, релігієзнавчі знання додають впевненості у власних силах і можливостях.

Вивчення релігієзнавства студентами вузів взагалі передбачає засвоєння ними основних функцій релігії, історії становлення і розвитку головних релігій світу.

В запропонованому навчально-методичному комплексі “Релігієзнавство” передбачається реалізувати такі основні принципи:

зміст і методика викладення узгоджуються з положеннями міжнародних правових актів про свободу думки, совісті, релігії і переконань. Конституції України, Закону “Про свободу совісті та релігійні організації”;

конкретно-історичне викладання предмету, використання результатів досліджень світового релігієзнавства;

вивчення релігії ведеться в контексті розвитку духовної культури;

аналіз різних типів світогляду дається під кутом зору буття людини, його сутності і існування, значення життя, смерті і безсмертя;

свобода світогляду інтерпретується з врахуванням історії становлення цього поняття у взаємозв’язку філософського, богословського, морального, політологічного і правового підходів, під кутом зору досвіду забезпечення прав людини в цій сфері.

В курсі не лише розкриваються окремі теоретичні положення, але й подається інформація про практику релігійного буття, без чого важко зрозуміти багато фактів в минулому і сьогодні - в економічній, політичній історії, в

історії науки, мистецтва, літератури, моралі, в сучасному суспільно-політичному житті тощо. Курс своїми засобами допомагає в реалізації конституційного права свободи совісті. Формуючи у молодій людині поняття свободи совісті, даючи знання з правових аспектів цього питання, в кінцевому результаті ставить собі за мету також і становлення громадянських якостей особистості.

Вбачаємо значимість курсу для утвердження гуманістичних цінностей сучасного світу, гармонізацію відносин між людьми, зокрема представників релігійних і нерелігійних світоглядів. Ідеї курсу закликають до участі в добродійній та милосердній діяльності до духовного та морального відродження.

Вивчення курсу завершується складанням заліку.

КРИТЕРІЇ ОЦІНОК ЗАЛІКІВ

Рівень знань студентів оцінюється за параметрами: **„зараховано“**, **„не зараховано“**.

„Зараховано“ - знання оцінюються як достатні, якщо студент демонструє вільне володіння питаннями програми, безпомилково виконує практичні завдання. При відповіді на теоретичні питання допускаються деякі неточності.

„Не зараховано“ - виставляється, якщо студент не володіє більшістю питань програми, не орієнтується в основних поняттях релігієзнавства.

Окрім основної та підручної літератури до кожного заняття рекомендується цілий ряд додаткових джерел. Однак, це не означає, що всі вони і лише вони обов'язково повинні бути опрацьовані студентами. В процесі навчання будуть підтримуватись пошуки студентами і інших джерел знань з газет, журналів, телебачення і радіомовлення.

НАВЧАЛЬНО – ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назва теми	Загаль-ний обсяг годин	Аудиторні заняття		Кон-суль-тац.	Самос-тійна робота
			Лекції	Сем. Прак		
1	2	3	4	5	6	7
1.	Предмет, структура і завдання релігієзнавства	6	1	1	2	2
2.	Релігія як суспільне явище.	4			1	3
3.	Релігія і культура.	4			1	3
4.	Історико-соціологічна характеристика етнічних та регіональних релігій.	6	1	1	2	2
5.	Характеристика давніх та сучасних релігій Сходу.	6	1	1	2	2
6.	Християнство в його природі і конфесійному різноманітті.	6	1	1	2	2
7.	Новітні релігійні течії, нетрадиційні релігії і містика.	5	1	1	1	2
8.	Історія та сучасний стан релігій в Україні.	5	1	1	1	2
9.	Історичні форми критичного аналізу релігії.	6	1	1	2	2
10.	Конституційні гарантії, свобода совісті.	6	1	1	2	2
	Всього	54	8	8	16	22

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ПО ТЕМАХ

Тема 1. Предмет, структура і завдання курсу “Релігієзнавство”.

Релігієзнавство як галузь гуманітарних наук. Філософські аспекти релігієзнавства. Релігієзнавство і теологія. Світськість і гуманізм академічного релігієзнавства.

Сруктура релігієзнавства: філософія релігії, історія релігії, психологія релігії, соціологія релігії, етнологія і географія релігії. Основні релігієзнавчі концепції та їх загальна характеристика: матеріалістична домарксистська, марксистська, об'єктивно і суб'єктивно-ідеалістичні концепції релігії, суб'єктивістська традиція, натуралістичні та соціологічні концепції релігії.

Релігієзнавча освіта та її значення для майбутнього спеціаліста.

Тема 2. Релігія як духовне явище.

Релігія як духовний феномен. Соціальна, психологічна та гносеологічна основа релігії. Основна ознака релігії – віра людини в існування надприродного і можливість спілкування з ним.

Сруктура релігії. Релігійна свідомість, її рівні та елементи. Релігійна діяльність. Релігійні відносини (культові та позакультові), релігійні організації. Взаємозв'язок структурних елементів релігії.

Походження релігії. Первісні вірування (фетишизм, тотемізм, магія, анімізм та ін.). Еволюція релігії в період переходу до класового суспільства, перетворення її у відносно самостійну сферу духовного життя.

Функції релігії та її роль у житті суспільства.

Тема 3. Релігія і культура.

Наукове і релігійне розуміння духовної культури. Богословські вчення про релігію як визначальний фактор

духовної культури. Місце релігії в духовній культурі. Роль релігійних організацій в становленні і розвитку духовної культури.

Особливості впливу релігії на різні сфери духовного життя: науку, мистецтво, мораль, філософію та ін.

Релігійна інтерпретація науки та наукової діяльності. Релігійна мораль і загальнолюдські моральні цінності. Релігійна філософія.

Тема 4. Історико-соціологічна характеристика етнічних та регіональних релігій.

Класифікація релігій за етнічною ознакою (родоплемінні, національні, регіональні), за рівнем еволюційного розвитку (первісні форми релігій, політеїзм, монотеїзм).

Племенні культури. Характеристика національних релігій: індуїзм, іудаїзм, даосизм, конфуціанство, синтоїзм, зороастризм, джайнізм, сикхізм. Священні книги (Веди, Талмуд, Тора, Дао де цзин, Лунь – юй, Кодзікі, Ніхонсьокі та ін.) та їх філософсько-релігійний зміст. Національні релігії та їх вплив на формування менталітету народу.

Тема 5. Характеристика давніх та сучасних релігій Сходу.

Світові релігії Сходу. Буддизм як давня і сучасна світова релігія, особливості його віровчення, культу і організації, основні сучасні течії буддизму (ламаїзм, дзен-буддизм). Трипітака – священна книга буддизму. Походження і сутність віровчення та культу.

Іслам як одна із світових релігій, особливості віровчення, культу, організації. Сунна, шаріат. Коран – священна книга ісламу. Головні напрями в ісламі: сунізм, шиїзм, харіджизм. Фундаменталізм і модернізм сучасного ісламу.

Тема 6. Християнство в його природі і конфесійному різноманітті.

Походження, сутність і особливості християнства. Проблема історичності Ісуса Христа (історична та міфологічна

школи). Еволюція первісного християнства. Біблія як релігійна книга та пам'ятка духовної культури.

Перетворення християнства на державну релігію. Розкол християнства.

Православ'я: особливості віровчення, культу, організації. Автокефальні православні церкви в сучасному світі. Старообрядство. Секти на ґрунті православ'я.

Католицизм: особливості віровчення, культу, організації. II Ватиканський собор і "аджонаменто" в католицькій церкві. Соціальна доктрина сучасного Ватикану.

Неотомізм – філософія католицизму.

Протестантизм: виникнення, віровчення, культ, організація.

Ранній протестантизм: лютеранство, кальвінізм, англіканство.

Пізній протестантизм: баптизм, євангелізм, адвентизм, єговізм, п'ятидесятництво та ін.

Тема 7. Новітні релігійні течії, нетрадиційні релігії і містика.

Новітні релігійні течії, причини їх появи. Нетрадиційні релігії: причини поширення, особливості. Нетрадиційні релігії і містика. Неохристиянські, орієнталістські (неосхідні), сайєнтологічні (науковоподібні) та неомістичні культу. Містицизм нашого часу: спіритизм, теософія, антропософія, мантіка, магія, окультизм. Проникнення містики в науку. Демонологія та сатанізм. Протиправні діяння представників неокультурів. Соціально-правовий аналіз діяльності новітніх і нетрадиційних культурів.

Тема 8. Історія та сучасний стан релігій в Україні.

Дохристиянські віровчення древніх русичів. Поширення християнства на Русі. Прийняття християнства як державної релігії. Софійний характер київського християнства.

Рух за незалежну руську митрополію і українську православну церкву. Розділ Київської та Московської митрополій (1458 р.): причини, перебіг, наслідки.

Відновлення православної ієрархії в Україні (1620 р.). Берестейська унія і її наслідки. Українські церкви в Україні в роки Хмельниччини. Церковне життя від Переяславської ради до Андрусівського перемир'я. Церковні організації на Правобережжі України (XVII-XIX ст.). Православ'я Лівобережної України в складі Московського патріархату. (XVIII-XIX ст.).

Боротьба за автокефалію. Православ'я в Україні у роки радянської влади. Сучасний стан в українському православ'ї. Українська греко-католицька церква в Україні: історичні віхи, особливості культу, сучасний стан.

Протестантські течії в Україні: історія і сучасність.

Нетрадиційна релігійність в Україні: церква уніфікації, рух “Харе Кришна”, церква сайєнтології, бахаїзм.

Релігія, церква і національне відродження в Україні.

Тема 9. Історичні форми критичного аналізу релігії.

Релігійний скептицизм та вільнодумство в античному світі (Демокрит, Епікур, Лукрецій).

Богословські ересі середньовіччя. Єресі на Русі. Концепція “трьох обманщиків”. Теорія подвійної істини (Ібн-Рушд). Скептицизм (П.Бей, М.Монтень) в епоху Відродження. Пантеїзм (Д.Бруно, Б.Спіноза). Деїзм (Т.Гоббс, Вольтер, М.Ломоносов). Розвиток позитивних знань про релігію (Д.Юм, І.Кант, Г.Ф.Гегель).

Атеїзм Нового часу. Французький матеріалізм XVIII ст. (Д.Дідро, П.Гольбах, К.Гельвецій) про походження, суть і роль релігії. Антропологізм та гуманізм атеїзму Л. Фейєрбаха. Марксистський атеїзм та його особливості. Сучасні організації вільнодумців. Природничо-наукове вільнодумство.

Тема 10. Конституційні гарантії і правове регулювання свободи совісті в Україні.

Поняття свободи совісті як конституційно-правової категорії. Свобода совісті в сучасному світі. Конституція України про свободу совісті. Основний зміст закону. “Про свободу совісті та релігійні організації, прийнятого Верховною Радою України 23 квітня 1991 р.”

Релігійні організації і школа: основи правового регулювання відносин.

ПЛАН ЛЕКЦІЙ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

Предмет, структура і завдання курсу “Релігієзнавство”.

1. Релігієзнавство як галузь гуманітарної науки.
2. Релігія як сфера духовної культури, її елементи і структура.
3. Релігія як суспільне явище.
4. Історичні форми релігійних вірувань.

Основні терміни і поняття: віра, релігія, культ, монотеїзм, політеїзм, табу, анімізм, тотемізм, фетишизм, магія, шаманство.

Література:

1. Калінін Ю., Харьковщенко Є. Релігієзнавство. – К., 1994.
2. Закович М. та інші. Історія і теорія релігії та вільнодумства. – К., 1993
3. Яблоков И. И др. Основы религиоведения. – М., 1994
4. Мень А. История религии. Т. 1 – М., 1991.
5. Мифы народов мира. – М., 1982

Характеристика давніх та сучасних релігій Сходу.

1. Індуїзм як національна релігія та джерело віровчень.
2. Іудаїзм – національна релігія євреїв, його віровчення і культ.
3. Виникнення синтоїзму.
4. Основи віровчення та світогляду буддизму.
5. Конфуціанство і даосизм їх роль в світі.

Основні терміни і поняття: “Веди”, “Упанішади”, Брахма, Вішну, Шива, синтоїзм, Талмуд, Тора, Кодзікі, Ніхонсьокі, нірвана, мокша.

Література:

1. Калінін Ю., Харьковщенко Є. Релігієзнавство. – К., 1994.
2. Закович М. та інші. Історія і теорія релігії та вільнодумства. – К., 1993
3. Яблоков И. И др. Основы религиоведения. – М., 1994
4. Боа К., Литтл П. Лабиринты веры и путь к истине. – М., 1992.
5. Кон-Шербок Д., Кон-Шербок Л. Иудаизм и христианство. – М., 1995
6. Мень А. История религии. Т. 1 – М., 1991.
7. Мифы народов мира. – М., 1982
8. Лобовик Б. Та інші. Дохристиянські вірування. – К., 1996
9. Трипітака.
10. Мифы народов мира. – М., 1982

Іслам: історія і сучасність.

1. Виникнення ісламу і становлення його як світової релігії.
2. Віровчення і культ ісламу. Коран і Сунна.
3. Основні напрямки в ісламі: сунізм і шійїзм.
4. Іслам у сучасному світі.

Основні терміни і поняття: мечеть, мінарет, сура, аят, дервіш, Мулла, хадж, джихад, Коран, Суна.

Література:

1. Калінін Ю., Харьковщенко Є. Релігієзнавство. – К., 1994.
2. Закович М. та інші. Історія і теорія релігії та вільнодумства. – К., 1993
3. Яблоков И. И др. Основы религиоведения. – М., 1994
4. Боа К., Литтл П. Лабиринты веры и путь к истине. – М., 1992.
5. Мень А. История религии. Т. 1 – М., 1991.
6. Тамим А. Истинный путь. – К., 1999.
7. Климович Л. Книга о Коране. – М., 1988

Християнство в його природі і конфесійному розколі.

1. Зародження християнства.
2. Становлення християнства як державної релігії Римської імперії.
3. Розділення християнської церкви на православну (східну) та католицьку (західну). Спільне і відмінності.

Основні терміни і поняття: Старий Заповіт, Новий Заповіт, християнство, ангели, месія, Ісус Христос, Голгофа, апостол, сповідь, паства, парафія, папство, целібат.

Література:

1. Калінін Ю., Харьковщенко Є. Релігієзнавство. – К., 1994.
2. Закович М. та інші. Історія і теорія релігії та вільнодумства. – К., 1993
3. Яблоков И. И др. Основы религиоведения. – М., 1994
4. Мень А. История религии. Т. 1 – М., 1991.
5. Поснов М. История христианской церкви. – К., 1991

Хрещення Київської Русі, історичний шлях християнства на Україні.

1. Історичні передумови і само хрещення Київської Русі.
2. Київська православна метрополія до створення Московської патріархії.
3. Брестська унія.
4. Приєднання Київської митрополії до Московської патріархії.
5. Становище православної та інших християнських церков в Україні після 1917 року.

Основні терміни і поняття: українське язичництво, автокефалія, митрополія, уніати, міжконфесійний конфлікт.

Література:

1. Лобовик Б. та інші. Прийняття християнства. – К., 1996.
2. Лобовик Б. та інші. Українське православ'я. – К., 1997.
3. Лебедев Л. Крещение Руси. – издание МПРПЦ., 1987.

4. Ст. тисячелетие крещения Руси. – издание МПРПЦ., 1988.
5. Кузьмин А., Падение Перуна. – М., 1988.
6. Никольский Н. История Русской церкви. – М., 1988.
7. Власовський І. Історія Української православної церкви. – К., 1990

Католицизм як конфесія в християнстві.

1. Виокремлення і створення Римської католицької церкви (РКЦ)
2. Основні доктрини і церковна практика РКЦ.
3. Інститут папства.
4. Католицизм в сучасному світовому процесі.

Основні терміни і поняття: меса, Ватікан, індульгенція, інквізиція, філіокве, чернечий орден, булла, догмат, енцикліка.

Література:

1. Калінін Ю., Харьковщенко Є. Релігієзнавство. – К., 1994.
2. Закович М. та інші. Історія і теорія релігії та вільнодумства. – К., 1993
3. Католический катехизис. – Рига, 1994.
4. Павловский Я. Очерки истории католической церкви. – Рига, 1994.
5. Лобье П. Социальная доктрина католической церкви. – Брюссель, 1989.
6. Моральне богослов'я католицької церкви. – Львів, 2003.

Християнський протестантизм, протестантські церкви України.

1. Причини виникнення і розвитку протестантизму.
2. Основоположники протестантизму: Мартін Лютер, Ульріх Цвінглі, Жан Кальвін і особливості їх вчення.
3. Основні протестантські церкви України: Євангельські християни-баптисти, християни Євангельської віри (п'ятидесятники), адвентисти сьомого дня.

Основні терміни і поняття: лютеранство, кальвінізм, англіканство, баптизм, адвентизм, п'ятидесятництво, пастир, міністр, будинок молитви.

Література:

1. Любашенко В. Історія протестантизму в Україні. – К., 1998.
2. Калінін Ю., Харьковщенко Є. Релігієзнавство. – К., 1994.
3. Закович М. та інші. Історія і теорія релігії та вільнодумства. – К., 1993
4. Мифы народов мира. – М., 1982
5. История евангельских христиан-баптистов в СССР. – М., 1988.
6. Христианство. Словарь. – М., 1994.
7. Косуха П., Єленський В., Колодний А. Сучасна релігійна ситуація в Україні: стан, тенденції, прогнози. – К., 1994

Новітні релігійні утворення і їх вплив на суспільне життя в Україні

1. Харизматичний рух.
2. Свідки Ієгови.
3. Церква Ісуса Христа, Святих останніх днів (мормони).
4. Товариство свідомості Крішни.
5. Біле братство.

Основні терміни і поняття: армагедон, мормон, Харе Крішна, Деві-Христос, Ієгова.

Література:

1. Косуха П., Єленський В., Колодний А. Сучасна релігійна ситуація в Україні: стан, тенденції, прогнози. – К., 1994
2. Боа К., Литтл П. Лабиринты веры и путь к истине.
3. Мартин У. Царство культов. – С-П., 1982
4. Мак-Дауэл Д., Стюарт Д. Обманщики. – М., 1993.

Релігійне вільнодумство, історичні форми критичного ставлення до релігії.

1. Вільнодумство і атеїзм в стародавньому світі.
2. Вільнодумство в середні віки.
3. Вільнодумство буржуазної епохи: Відродження, Новий час, революційна демократія.

4. Сучасний атеїзм і його форми: марксистський, екзистенціалістський, позитивістський.

Основні терміни і поняття: вільнодумство, атеїзм, принципи секуляризації, клерикальна держава, свобода переконань.

Література:

1. Калінін Ю., Харьковщенко Є. Релігієзнавство. – К., 1994.
2. Закович М. та інші. Історія і теорія релігії та вільнодумства. – К., 1993
3. Яблоков И. И др. Основы религиоведения. – М., 1994

Конституційні гарантії і правове регулювання свободи совісті в Україні.

1. Свобода совісті як закономірне породження суспільного прогресу і її сутність.
2. Конституція України, Закон України “Про свободу совісті та релігійні організації” як правовий регулятор державно-церковних відносин.

Основні терміни і поняття: свобода совісті, правове регулювання державно-церковних відносин, закон, релігія і держава.

Література:

1. Конституція України. – К., 1996
2. Закон України “Про свободу совісті та релігійні організації”
3. Косуха П., Єленський В., Колодний А., Сучасна релігійна ситуація в Україні: стан, тенденції, прогнози. – К., 2001

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, ПЛАНИ

Підготовка студента до здачі заліку з релігієзнавства включає в себе засвоєння матеріалу на практичних і семінарських заняттях. Тому даний комплекс тем допоможе студенту у підготовці до цих занять. Студент повинен висвітлити всі питання наведені в тематиці, розібратися в основних термінах і

поняттях при допомозі не лише прослуханого лекційного курсу, але й опрацюванні рекомендованої літератури.

Тема 1. Релігієзнавство як наука.

1. Предмет курсу релігієзнавство.
2. Сутність та соціальна природа релігії.
3. Історичні форми релігії.
4. Релігія як духовна цінність.

Основні терміни і поняття: віра, релігія, культ, монотеїзм, політеїзм, табу, анімізм, тотемізм, фетишизм, магія, шаманство.

Література:

1. Калінін Ю., Харьковщенко Є. Релігієзнавство. – К., 1994.
2. Закович М. та інші. Історія і теорія релігії та вільнодумства. – К., 1993
3. Яблоков И. И др. Основы религиоведения. – М., 1994
4. Мень А. История религии. Т. 1 – М., 1991.
5. Мифы народов мира. – М., 1982.
6. Релігієзнавчий словник. / За ред. Проф. А.Колодного і Б. Лобовика.- К., 1996.
7. Релігієзнавство: Навчальний посібник / За ред. С.А. Бублика - К., 2000.

Тема 2. Національні релігії Далекого Сходу (Японія, Китай).

1. Синтоїзм.
2. Лао-цзи та його вчення про дао.
3. Сутність даосизму і тлумачення ним сенсу людського буття.
4. Конфуцій та його час.
5. Сутність конфуціанства.

Основні терміни і поняття: синто, Кодзікі, Ніхонсьокі, Аматераса, “Лі”, “Сяо”, Інъ, Ян, Пань-Гу, Лунь-Юй, Дао-де-цзин.

Література:

1. Аляев Г.Є. та ін. Лекції з релігієзнавства: навчальний посібник. – К., 1996.
2. Арутюнов С.А., Светлов Г.Е. Старые и новые боги Японии. – М., 1968.

3. Боа К., Литтл П. Лабиринты веры и путь к истине. – М., 1992.
4. Васильев Л.С. История религий Востока. – М., 1988.
5. Всемирное писание: сравнительная онтология священных текстов.
6. Дао и даосизм в Китае. – М., 1982.
7. Мифы народов мира. – М., 1982
8. Мещеряков Н.А. Древняя Япония: Буддизм и синтоизм. – М., 1987.
9. Религии Древнего Востока. – М., 1985.
10. Светлов Г.Е. Путь богов: Синто в Японии. – М., 1985.

Тема 3. Релігії Сходу (індуїзм, іудаїзм).

1. Час та місце виникнення індуїзму. Періодизація історії індуїзму.
2. Сутність індуїстського віровчення.
3. Виникнення в стародавній Іудеї культу бога Яхве і його вплив на становлення іудаїзму як релігії.
4. Віра, культ і головні поняття іудаїзму.

Основні терміни і поняття: “Веди”, “Упанішади”, дхарма, карма, Брахма, Вішну, Шива, Талмуд, Тора, нірвана, мокша.

Література:

1. Беленький М.С. Иудаизм. Изд. 2-е. – М.: Мысль, 1974.
2. Бонгард – Левин Г.М. Древнеиндийская цивилизация. – М., 1993.
3. Гусева Н.Ф. Индуизм: История формирования. Культурная практика. – М., 1977.
4. Индуизм: Традиции и современность. – М., 1985.
5. История и культура древней Индии. Хрестоматия. – М., 1990.
6. Лидова Н.Ф. Драма и ритуал в Древней Индии. – М., 1992.
7. Ригведа: избранные гимны. – М., 1989.
8. Рижский М.И. Библиейские пророки и библиейские пророчества. – М., 1987.

9. Фрезер Д.Д. Золотая ветвь: Исследования магии и религии. – М., 1986.
10. Фрезер Д.Д. Фольклор в Ветхом Завете. – М., 1985.
11. Шифман И. Ш. Ветхий Завет и его мир. – М., 1985.
12. Кон-Шербок Д., Кон-Шербок Л. Иудаизм и христианство. – М., 1995
13. Мень А. История религии. Т. 1 – М., 1991.

Тема 4. Буддизм як світова релігія від давнини до сучасності.

1. Буддизм: основи віровчення та культури.
2. Виникнення і становлення буддизму.
3. Сутність буддизму та тлумачення ним сенсу людського буття.
4. Основні напрямки сучасного буддизму, віровчення і культури.

Основні терміни і поняття: Трипітака, Будда, Далай-Лама, Тібет, Пачен-Лама, нирвана, мокша.

Література:

1. Буддизм: Словарь. – М., 1992.
2. Ерасов Б.С. Культура, религия и цивилизация на Востоке. – М., 1990.
3. Игнатович А.Н., Светлов Г.Е. Лотос и политика: небуддистские движения в общественной жизни Японии. – М., 1989.
4. Корнев В.И. Буддизм – религия Востока. – М., 1990.
5. Кочетов А.Н. Критика мировоззренческих основ буддизма. – М., 1990.
6. Кочетов А.М. Буддизм. – М., 1983.
7. Кочетов А.М. Ламаизм. – М., 1973.
8. Психологические аспекты буддизма. – Новосибирск: Наука, 1991.
9. Рокотова Н. Основы буддизма. – Улан- Уде, 1991.
10. Религиозные традиции мира. – М., 1996.

Тема 5. Зародження і розвиток християнства.

1. Походження християнства: місце, причини.

2. Ідейні джерела та основи християнства.
3. Християнське віровчення і культ.
4. Розповсюдження первісного християнства.

Основні ключові поняття: “Символ віри” , Біблія, месія, таїнства, євхаристія, апокриф, сповідь, миро.

Література:

1. Апокрифи древних християн. – М., 1989.
2. Біблія або книги Святого письма, Старого и Нового Зповіту. – Українське Біблійне товариство, 1993.
3. Беленький Л.С. О мифологии и философии Библии. – М., 1977.
4. Гече Г. Библейские истории: - М., 1988.
5. Головащенко С.І. Історія християнства: Курс лекцій: Навч. посіб. – К., 1999.
6. Мень Александр. История религии: В поисках пути, истины и жизни. В 2т. - М., 2001.

Тема 6. Православ'я, католицизм, протестантизм.

1. Православ'я як напрям в християнстві.
2. Католицизм як напрям в християнстві.
3. Рух протестантів в Західній Європі (лютеранство, кальвінізм, англіканство).
4. Течії на ґрунті православ'я, старообрядництво.

Основні терміни і поняття: католицизм, православ'я, протестантизм, celibat, конклав, індульгенція, автокефалія, анфема, парафія.

Література:

1. Балагушкин М.А. Православие в наши дни. – М.,1990.
2. Брайчевский М.Ю. Утверждение христианства на Руси. – К., 1989.
3. Вебер М. Протестанская этика и дух капитализма. // Вебер М. Избранные произведения. – М., 1990.
4. Власов В.Г. Двухтысячелетие христианства и его распространение на Руси. – М., 1992.
5. Гараджа В.И. Протестантизм. – М., 1995.
6. Горський В.Л. Адвентизм: історія і сучасність. – К., 1987.

7. Горський В.С. Святі Київської Русі. – К., 1994.
8. Губман Б.Л. Современная католическая философия: человек и история. – М., 1988.
9. Дмитриев Д.В. Православие и реформация. – М., 1990.
10. Запровадження християнства на Русі: історичні нариси. – К., 1989.
11. Начала православия. – М., 1991.
12. Рожков Е. (Протоирей). Очерки по истории религиозно-католической церкви. – М., 1994.
13. Субботин Ю. К. Православные таинства. – М., 1990.

Тема 7. Іслам як світова релігія.

1. Виникнення та еволюція ісламу. Діяльність Мухаммеда.
2. Основи віровчення та культу ісламу.
3. Коран – Святе писмо мусульман як історична і культурна пам'ятка.
4. Течії та секти в сучасному ісламі.

Основні терміни і поняття: Коран, Суна, джихад, закаят, мечеть, мінарет, мулла, рамадан, шиїзм, суфізм, сунізм.

Література:

1. Абу Аля аль – Маудуді. Принципи ісламу. – Львів, 1995.
2. Басилов В.Н. Культ святых в исламе. – М., 1970.
3. Грюненбаум Г. Классический ислам: очерки истории. – М., 1988.
4. Еремеев Д.Е. Ислам: образ жизни и стиль мышления. – М., 1991.
5. Ионова А.И. и др. Современный ислам, человек и общество. – М., 1991.
6. Ислам: словарь. – М., 1988.
7. Панова В.Ф. и др. Жизнь Мухамеда. – М., 1990.
8. Пиотровский М.Б. Коранические сказания. – М., 1991.

Тема 8. Свобода совісті в релігійному житті суспільства.

1. Церква в системі державно-правових режимів.
2. Свобода совісті як закономірне породження суспільного прогресу, її сутність.

3. Декларація прав людини про свободу совісті.
4. Держава і церква в Україні.

Основні терміни і поняття: свобода совісті, секуляризація, свобода переконань, атеїзм, атеїстичний світогляд, вільнодумство, клерикальна держава, релігійна толерантність.

Література:

1. Бабій М.Ю. Свобода совісті: філософсько-антопологічне і релігієзнавче осмислення. – К., 1994.
2. Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник. – К., 1997.
3. Закон України від 3 грудня 1992 р. “Про внесення доповнень і змін до Закону УРСР “ Про свободу совісті та релігійні організації” // Голос України , 1994. – 12 січ.
4. Конституція України. – К., 1996.
5. Релігійна свобода : історичне підґрунтя, правові основи і реалії сьогодення в Україні. – К., 1996.
6. Свобода віровизнання. Церква і держава в Україні. – К., 1996.
7. Історія і теорія релігій вільнодумства: Курс лекцій для студентів педінститутів. – К., 1993.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Об’єктивні, всезагальні “істини”, що існують завдяки релігійному мисленню та священним книгам у дійсності безпосередньо пов’язані з суб’єктивністю та унікальністю людини, з її інтелектуальним проявом. Наукові знання людини і її релігійні незнання підштовхують бажання отримати відповіді на питання які постійно примушують працювати особисті потенції людини, силу інтелекту та духовну насагу.

Розвиток релігійних знань залежить від того чи вдається студенту неупереджено, без заздалегідь відомих, в більшості випадкових, постулатів самостійно здійснювати релігієзнавчий пошук, та робити релігійні висновки, вільно осмислювати релігійно-світоглядні питання.

Навчальною програмою передбачається, що значну частину матеріалу дисципліни студенти різних форм навчання мають оволодіти самостійно, силою власних інтелектуальних зусиль.

Мета цих методичних матеріалів і полягає в тому, аби спрямувати працю студентів, пробудити у них бажання самостійного осмислення найважливіших релігієзнавчих питань. Студент, для того, аби здійснювати потрібний релігієзнавчий пошук, повинен бути підготовленим, на основі лекцій викладача та самостійного опрацювання літератури.

Найбільш ефективним засобом для цього є набір релігієзнавчих вправ, тестів, питань, проблемно-пошукових ситуацій, якій покликані активізувати наукову релігієзнавчу діяльність. Відповідь на кожні вправу, тест чи запитання формується на основі вивчення відповідних розділів підручника чи посібника, першоджерел.

Формою контролю за якістю самостійного накопичення знань з релігієзнавства можуть бути реферативні праці, контрольні роботи, участь студентів у роботі на семінарських заняттях. Перелічені форми вияву ефективності самостійної роботи студентів не лише поглиблюють знання з релігієзнавства та стимулюють їх потяг до подібних знань, виробляючи навички релігійно-наукового пошуку, а й в цілому сприяють підвищенню загального рівня інтелектуальної, а отже й професійної підготовки студентів:

Питання для самостійної роботи студентів:

Предмет та метод релігієзнавства.

Функції релігії та її роль в суспільстві.

Походження релігії.

Найдавніші форми вірування.

Фетишизм та його різновиди.

Тотемізм та його різновиди.

Магія як обов'язковий атрибут релігії.

Шаманство як релігійне дійство.

Наукове і релігійне розуміння духовної культури.

Релігійна мораль і загальнолюдські моральні цінності.
Походження, сутність і особливості християнства .
Біблія як релігійна книга та пам'ятка духовної культури.
Основні християнські обряди та свята.
Православ'я: особливості віровчення, культу, організації.
Старообрядництво. Секти на ґрунті православ'я.
Українська греко-католицька церква.
Католицизм: особливості віровчення, культу , організації.
Соціальна доктрина сучасного Ватикану.
Протестантизм: виникнення, культ.
Іслам та його основні напрямки.
Нетрадиційна релігійність: причини поширення.
Богородична церква.
Мормони.
Міжнародне товариство свідомості Кришни.
Дохристиянські вірування древніх русичів.
Конституційна гарантія та правове регулювання свободи совісті
в Україні.
Сучасний стан Українського православ'я.
Релігійний скептицизм та вільнодумство в античному світі.
Богословські ереси епохи Середньовіччя та Відродження.

ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

Виберіть правильний варіант відповіді:

Представники якого напряму виводили релігійні вірування із прагнення людини з'ясувати природу небесних явищ:

- А) анімістичного;
- Б) марксистського;
- В) міфологічного;
- Г) феноменологічного.

Представники якої концепції стверджували, що релігія є фантастичним відображенням пануючих над людиною стихійних сил природи і суспільства:

- А) марксизм;

- Б) універсалізм;
- В) антропоморфізм.

В якій релігії вперше з'явилася ідея про відплату по ділах людини, яка потім стала стрижневою у світових релігіях.

- А) в давньоєгипетській;
- Б) в давньогрецькій;
- В) в давньоримській;
- Г) в шиїзмі.

За релігійними уявленнями якого народу після смерті воскресала не лише душа, а й її тіло:

- А) давньоєгипетського;
- Б) давньогрецького;
- В) давньоримського;
- Г) давньоіндійського.

Іудаїзм є основою для - :

- А) християнства та ісламу;
- Б) християнства та індуїзму;
- В) буддизму та ісламу.

Яка релігія вперше сформулювала ідею про кінець світу та страшний суд:

- А) конфуціанство;
- Б) зороастризм;
- В) іслам;
- Г) буддизм.

Трипітака – священна книга –

- А) буддизму;
- Б) даосизму;
- В) індуїзму;
- Г) ісламу.

В якій релігії відсутня ідея про всемогутнього Бога – творця:

- А) буддизмі;
- Б) в ісламі;
- В) в конфуціанстві.

В якій релігії розвинуто ідею про можливість досягнення фізичного безсмертя:

- А) в буддизмі;
- Б) в брахманізмі;
- В) в даосизмі;
- Г) в ведизмі.

Виберіть правильний варіант відповіді:

- А) Рігведа – священна книга індусів;
- Б) Рігведа – священна книга аріїв.

Виберіть правильний варіант відповіді:

- А) Старий Завіт це іудейська Тора;
- Б) П'ятикнижжя Мойсея – це іудейська Тора;
- В) Біблія - це іудейська Тора.

Шиїзм розповсюджений:

- А) в Ірані;
- Б) в Іспанії;
- В) в Кореї;
- Г) в Єгипті.

Виберіть правильний варіант відповіді:

- А) Ісус Христос є засновником універсального християнства;
- Б) Апостол Павло є засновником універсального християнства.
- В) Ісус Христос був родоначальником християнської теології.

Віровчення про чистилище є:

- А) догматом православ'я;
- Б) догматом католиків;
- В) догматом лютеран.

Виберіть правильний варіант відповіді:

- А) протестантизм заперечує таїнство священства;
- Б) православ'я заперечує таїнство священства;
- В) католицизм заперечує таїнство священства.

Кірха – це :

- А) головний убір православних монахів;
- Б) лютеранський храм;

Католицьке таїнство.

Виберіть правильний варіант відповіді:

- А) Ісус Христос був сповідником іудаїзму;
- Б) Ісус Христос був сповідником християнства.

Виберіть правильний варіант відповіді:

- А) Православ'я – це назва східної гілки християнства.
- Б) Православ'я -це назва етнічної віри східних слов'ян;
- В) Православ'я - це назва західної гілки християнства.

Що святкують християни під час свята Трійці?

- А) Різдво Діви Марії ;
- Б) Воскресіння Христове ;
- В) Сходження Святого Духа на учнів Христа.
- Г) Преображення Ісуса Христа під час молитви на горі.

Яке свято відсутнє в календарі католиків?

- А) Різдво.
- Б) Паска.
- В) Покрова.
- Г) Різдво Богородиці.
- Д) Перша Пречиста.

Яке свято довго не визнавали прихильники православ'я?

- А) Стрігання;
- Б) Спас;
- В) Воздвиження Хреста Господнього;
- Г) Вхід Господній в Єрусалим.

Християнство існує як домінуюча релігія:

- А) в Китаї;
- Б) в Індії;
- В) на о. Крит.

Князем, який запровадив у Київській Русі християнство, був:

- А) Ярослав Мудрий;
- Б) Володимир Великий;
- В) Володимир Мономах.

Церковну реформу у Київській митрополії у ХУІІ ст. запровадив :

- А) Іларіон Київський;

- Б) Герасим Смотрицький;
  - В) Іван Вишенський;
  - Г) Петро Могила;
- Хто з 2001 р. очолив УГКЦ?
- А) митрополит А.Шептицький;
  - Б) кардинал Любомир Гузар;
  - В) Патріарх Філарет.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

1. Релігієзнавство як наукова дисципліна.
2. Предмет та метод релігієзнавства.
3. Функції релігії та її роль в суспільстві.
4. Структура релігії.
5. Релігійна свідомість.
6. Походження релігії.
7. Найдавніші форми вірування.
8. Фетишизм та його різновиди.
9. Тотемізм та його різновиди.
10. Магія як обов'язковий атрибут релігії.
11. Шаманство як релігійне дійство.
12. Наукове і релігійне розуміння духовної культури.
13. Релігійна мораль і загальнолюдські моральні цінності.
14. Індуїзм як релігія Індії.
15. Іудаїзм його віровчення та культ.
16. Буддизм: історія, культ, віровчення.
17. Синтоїзм як релігія Японії.
18. Даосизм та його роль в Китаї.
19. Конфуціанство, як релігійно-етичне вчення.
20. Походження, сутність і особливості християнства .
21. Біблія як релігійна книга та пам'ятка духовної культури.
22. Основні християнські обряди та свята.
23. Православ'я: особливості віровчення, культу, організації.
24. Старообрядництво. Секти на ґрунті православ'я.
25. Українська греко-католицька церква.

26. Католицизм: особливості віровчення, культу , організації.
27. Соціальна доктрина сучасного Ватикану.
28. Протестантизм: виникнення, культ.
29. Лютеранство як рання протестантська течія.
30. Кальвінізм, віровчення та культ.
31. Англіканство: історія, віровчення, культ.
32. Баптизм, як різновид пізнього протестантизму.
33. Євангелізм: віровчення та культ.
34. Адвенти́зм: культ, ідеї напрямки діяльності.
35. Єговізм: історія та сучасний стан.
36. П'ятидесятництво: зародження та розвиток.
37. Іслам та його основні напрямки.
38. Нетрадиційна релігійність: причини поширення.
39. Богородична церква.
40. Мормони: культ, віровчення, історія.
41. Міжнародне товариство свідомості Кришни.
42. Дохристиянські вірування древніх русичів.
43. Конституційна гарантія та правове регулювання свободи совісті в Україні.
44. Сучасний стан Українського православ'я.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ І ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

Вивчення курсу “Релігієзнавство” передбачає, що релігійний світогляд сучасної людини формується шляхом вивчення великого концептуально-тематичного матеріалу, різних релігій їх культу, релігійних досягнень різних культур і цивілізацій у вигляді комплексу релігійних ідей. Процес вивчення курсу “Релігієзнавство” варто починати з переліку питань і тем, списку рекомендованої літератури. Опрацьовуючи відбірку літератури з кожної теми, слід звернути увагу на ключові поняття теми. Певний час належить виділити для ознайомлення з першоджерелами, творами представників різних релігій та священними

книгами. Опановуючи напрямки релігійного мислення східних та західних народів, слід прагнути до вироблення власного погляду на спільне та відмінне в релігійних ідеях, концепціях та творчих здобутках мислителів різних конфесій, з різних епох, цивілізацій, країн.

Незалежно від обраного фаху чи виду діяльності ціннісна вага професіоналізму завжди буде зростати пропорційно до релігійної культури суб'єкта. Вивчаючи релігієзнавство ви вчитесь не лише творчо мислити, користуватися критерієм релігійної істини, а й завжди залишатися апологетом людяності, релігійної терпимості та вищої правильності. У цьому і полягає смисл вимог до розуміння студентом основних канонів і законів релігійного мислення, які виробила і нагромадила наука – релігієзнавство.

Контрольна робота – самостійно побудований процес вивчення релігієзнавчої проблематики, який включає наступні моменти:

- Вибір теми;
- Ознайомлення з відповідною літературою;
- Ведення конспектів з окремих питань;
- Синтез усіх етапів праці у вигляді завершеного дослідження.

Для цього необхідно скласти план контрольної роботи, який повинен включати в себе:

1. Вступ.
2. Основну частину.
3. Висновок.
4. Список використаної літератури.

Загальний обсяг контрольної роботи складає 11-15 сторінок друкованого або написаного від руки тексту.

У **вступі** розкривається задум автора, тобто основна мета контрольної роботи та її завдання, актуальність даної проблеми, практична значущість питань, які привернули увагу студента.

В **основній частині** йдеться про найважливіші принципи релігійного життя, розкривається зміст основних канонів релігійного мислення, складність всіх форм релігійного впливу на людей. Наводяться приклади подібності та відмінності релігійних вчень, та головних поглядів засновників релігій, їх проповідників, мислителів тощо.

У **висновках** роботи дається узагальнення автора з обраної ним теми. Слід робити посилання на наукові джерела, записуючи назву мовою оригіналу та вказуючи кількість сторінок, а перед тим – назву видавництва, місто та рік видання.

Теми контрольних робіт для студентів.

1. Релігієзнавство як галузь гуманітарної науки.
2. Предмет та метод релігієзнавства.
3. Функції релігії в суспільстві.
4. Структура релігії.
5. Релігійна свідомість.
6. Походження релігії.
7. Найдавніші форми вірування.
8. Фетишизм та його різновиди.
9. Тотемізм та його різновиди.
10. Магія як обов'язковий атрибут релігії.
11. Шаманство як релігійне дійство.
12. Наукове і релігійне розуміння духовної культури.
13. Релігійна мораль і загальнолюдські моральні цінності.
14. Індуїзм.
15. Іудаїзм.
16. Буддизм.
17. Синтоїзм.
18. Даосизм
19. Конфуціанство.
20. Походження, сутність і особливості християнства .
21. Біблія як релігійна книга та пам'ятка духовної культури.
22. Розкол християнства.
23. Православ'я: особливості віровчення, культу, організації.

24. Старообрядство.
25. Секти на ґрунті православ'я.
26. Католицизм: особливості віровчення, культури, організації.
27. Соціальна доктрина сучасного Ватикану.
28. Протестантизм: виникнення, культура.
29. Лютеранство.
30. Кальвінізм.
31. Анґліканство.
32. Баптизм.
33. Єванґелізм.
34. Адвентизм.
35. Єговізм.
36. П'ятидесятництво.
37. Іслам та його основні напрямки.
38. Нетрадиційна релігійність: причини поширення.
39. Богородична церква.
40. Мормони.
41. Міжнародне товариство свідомості Крішні.
42. Дзен-буддизм.
43. АУМ Сінрікьо.
44. Велике Біле Братство.
45. Всесвітня віра баґаї.
46. РУН Віра.
47. Діанектика або сайєнтологія, наукологія.
48. Дохристиянські вірування древніх русичів.
49. Конституційна гарантія та правове регулювання свободи совісті в Україні.
50. Сучасний стан Українського православ'я.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Суть та походження релігії.
2. Релігія як сфера духовної культури, її елементи та структура.
3. Функції релігії та її місце в житті суспільства.

4. Індуїзм як національна релігія індусів та джерело віровчень орієнталістських та синтетичних неорелігій.
5. Іудаїзм – національна релігія євреїв, його віровчення та культ.
6. Буддизм: віровчення, культ, сучасний стан.
7. Іслам: віровчення, культ, сучасний стан.
8. Християнство: зародження, геологічні передумови та віровчення.
9. Становлення християнства як державної релігії в Римській імперії.
10. Поділ християнської церкви на православну (східну) та католицьку (західну) в 1054 році.
11. Вірування жителів Київської Русі перед прийняттям християнства.
12. Хрещення Київської Русі в 988 році і створення Руської Православної Церкви.
13. Життєдіяльність Київської митрополії до проголошення Московської патріархії в 1589 році.
14. Приєднання Київської митрополії до Московської патріархії в 1686 році: причини і наслідки.
15. Положення Православної церкви на Україні після 1917 року.
16. Православна церква в роки Великої Вітчизняної війни.
17. Сучасний стан православ'я в Україні.
18. Українська автокефальна православна церква (1917 – 1930 роки; 1990 – наш час).
19. Брестська унія (союз) 1596 року та греко-католицька (уніатська) церква на Україні.
20. Римська католицька церква: особливості віровчення та культової практики.
21. Християнський протестантизм, його головні теоретики та ідеологи, причини виникнення і розвитку.
22. Джерела і передумови основних протестантських деномінацій на Україні.
23. Євангельські християни-баптисти: особливості віровчення та культової практики.

24. Християни віри євангельської (п'ятидесятники): особливості віровчення та культової практики.
25. Адвентисти сьомого дня: особливості віровчення та культової практики.
26. Новоутворені релігійні течії і культу.
27. Біблія як явище світової історії, філософії, культури, її походження і склад.
28. Історичний зміст Біблії.
29. Біблія як Святе Письмо.
30. Церковне розуміння богодуховності Святого Письма.
31. Головний зміст книг Старого Завіту.
32. Внутрішній зв'язок Старого і Нового Завіту.
33. Новий Завіт і головні доктрини християнства.
34. Етнічний вимір релігії. Моральні принципи Декалогу (десяти заповідей).
35. Моральні цінності християнства. Етика Нагорної проповіді Ісуса Христа.
36. Християнська мораль і підприємництво.
37. Релігія і мистецтво як сфери духовності людини, грані їх взаємодії.
38. Особливості церковного мистецтва.
39. Ідеологізація суспільства і її вплив на релігійність в радянській період історії України.
40. Внутрішньоцерковні процеси в християнських деномінаціях України і проблеми міжцерковних відносин.
41. Проблема національної державної церкви в Україні.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Абат – титул настоятеля монастиря в католицизмі. Загальна назва священиків і вищого духівництва в католицькій церкві.

Августинізм – течія в християнській філософії, яка розвиває уявлення про віру як внутрішнє спілкування людини з Богом, про пізнання Бога Ірраціональним шляхом. Засновник Августин Аврелій (354 - 430 рр.).

Аллах (від араб. Аль ілах - божество) - ім'я Бога в мусульманській релігії.

Амулет (від араб. Намула - носити) – талісман –невеликий предмет, який фантазійно наділяється надприродною силою, здатністю захищати, оберігати.

Анафема – прокляття від імені Бога, відлучення від церкви, вигнання із громади віруючих, вища церковна кара в християнстві.

Ангел – в іудаїзмі, християнстві, ісламі – небесний служитель Бога, надприродна істота, посередник між Богом і людьми.

Антиклерикальний – антицерковний.

Антиномічний – суперечливість.

Антитринітарії – течія, яка не визнає триєдність Бога.

Антихрист – у християнстві супротивник Христа, посланець сатани, зле начало.

Антропоморфізм – подібний людині, наділений її якостями.

Апокрифи – твори іудейської та ранньохристиянської літератури, сюжетно пов'язані з творами канонічної літератури.

Армагедон – у віровченні свідків Єгови – остання битва між силами Христа і сатани.

Архієрей – загальна назва вищих сановників (єпископів, архієпископів, митрополитів, патріархів) у православній церкві.

Архімандрит – найвищий (до єпископа) черчений сан у православній церкві.

Астральні культу – обряди, церемонії, молитви, заклинання та інші релігійні дії, пов'язані з обожненням небесних тіл.

Атеїзм – безбожність, вільне від Бога життя.

Аят – вірш у Корані.

Беатифікація – приєднання до лику блаженних у католицизмі.

Благодать – у християнстві – божественна милість, дарована людині.

Богородиця – жіноче божество в багатьох релігіях.

Богохульство – образа імені Бога.

Брахма – вищий Бог у пантеоні індуїзм.

Брахман – жрець, представник вищої касты в Індії.

Брахманізм – давня індійська релігія.

Будда – в буддизмі назва віровчителів, які вказують людям істинний шлях спасіння.

Вакханалія - нічне свято на честь Вакха (Діоніса), яке мало характер оргій (попул. у Давньому Римі).

Вівтар – східна частина храму, піднята над підлогою на дві-три сходинки.

Вікарій – намісник, заступник духовної особи.

Віфлієм – місто в Палестині поблизу Єрусалима, яке є місцем народження Давида.

Вішну – один із основних богів індуїстського пантеону.

Волхви служителі язичницьких культів.

Вселенські собори – з'їзди християнського духовенства, а після розколу церков - з'їзди католицького духовенства.

Всесвітня рада церков - керівний орган екуменічного руху, який об'єднує протестантські та деякі православні церкви.

Говіння – один з обрядів православної церкви, який готує віруючих до таїнств причастя і сповіді.

Гугеноти – протестанти, прихильники кальвінізму у Франції XVI – XVIII ст.

Гурії – фантастичні діви, які усолоджують праведників в раю (іслам).

Далай-лама – титул глави ламаїстської церкви в Тибеті, якого шанують як живого бога (бодхісатву) в образі людини.

Дацан – ламаїстський храм, монастир.

Деїзм – визнання бога як творця, але не промислителя.

Деміург – творче начало.

Детермінанти – те, що визначає, зумовлює.

Догмат – основне положення віровчення, яке визнається незаперечною істиною.

Догматика – системний виклад догматів.

Домініканці – католицький чернечий орден. Заснов. На поч. XIII ст.

Ейдетика – інтелектуальна інтуїція, трансцендентальна умоосягаюча форма, утаємничене пізнання.

Експлікація – коротке роз'яснення (оцінка) чогось.

Емпіричне ґрунтується на конкретних даних, даних досвіду.

Есхатологія – (від грець eschatos-останній, logos – вчення)- релігійне вчення про кінцеву долю людства і світу. Есхатологічні сподівання наявні в іудаїзмі, християнстві, ісламі, буддизмі. Складовими частинами есхатології є уявлення про Царство боже на землі, про антихриста, воскресіння мертвих, страшний суд, рай, пекло.

Єзуїти члени чернечого католицького ордену “Товариство Ісуса”, створеного в 1534 р. іспанцем Ігнатієм Лойолою для боротьби з народними рухами, передовою думкою, для зміцнення авторитету католицької церкви.

Єпархія церковний адміністративний округ на чолі з архієреєм (єпископом).

Єпископ (архієрей)- вищий ступінь священства в християнських церквах, які визнають єпископат.

Єпитимія- в православній та католицькій церквах морально- виправна міра у формі посту, тривалої молитви, земних поклонів, ходіння на прощу до святих місць чи святинь і т. ін., яка добровільно виконувалася віруючими, що розкаюлися у своїх гріхах. Є. Призначається найчастіше під час сповіді.

Єресь погляди та вчення, що відступають від прийнятої церковної доктрини в питаннях догматики та культу.

Жрецтво – група людей, яка в політеїстичних релігіях виконує функції посередника між віруючими та надприродними силами.

Заповіді – релігійно-моральні настанови в іудейській релігії, які власноруч написав бог Ягве на кам'яних плитах.

Зооморфізм – приписування тваринних властивостей.

Ігумен – настоятель православного монастиря.

Ієрархія – сукупність церковних чинів знизу доверху.

Ієрей – офіційна назва священика.

Імам – духовна особа в ісламі.

Іманентний – внутрішньо властивий, притаманний.

Індульгенція – папська грамота, яка давала віруючим відпущення гріхів.

Ініціація – обряд прийняття підлітків, молодь в повноправні члени племені.

Кааба – мечеть мусульман-сунітів в м. Мекка.

Кагал – іудейська самоврядна громада в країнах Східної Європи.

Кардинал – вищий духовний сан у католицькій церкві.

Карма – закон зумовленості, відплати, визначеності.

Катехізис – церковний посібник для елементарного навчання християнської віри.

Католикос – титул верховних ієрархів вірмено-григоріанської та грузинської православних церков.

Кибла – напрямок на Мекку.

Кірха – лютеранський храм.

Клерикали – фанатичні у вірі й найбільш консервативні у практичному житті церковники та богослови.

Клерикалізм – використання релігії в політичних цілях.

Клір – сукупність священнослужителів та церковнослужителів однієї церковної єпархії.

Клобук – головний убір православних монахів.

Коген – іудейський жрець-священник.

Конгрегація – орган управління Ватикану як центру Всесвітньої католицької церкви.

Конклав – зібрання кардиналів, яке скликається для обрання папи.

Конкордат – договір між римським папою та урядом країни, згідно яким визначаються положення та привілеї католицької церкви.

Контрреформація – рух феодальних сил на чолі з католицькою церквою проти Реформації.

Конфесія – релігійна течія, напрямок, організація.

Конфірмація – католицьке таїнство, яке здійснюється над дітьми 7-12 років .

Креаціонізм – релігійно-ідеалістичне вчення про божественне творіння світу, живої та неживої природи.

Курія – сукупність центральних установ для управління католицькою церквою Ватикану.

Лама – буддистський монах у Тибеті.

Легат – особа, що виконує особливе доручення папи римського в країнах де нема дипломатичних відносин.

Магія – сукупність релігійних уявлень та обрядів, пов'язаних з вірою у надприродну силу.

Мара – бог смерті в буддизмі.

Мартиролог – збірник оповідей про мучеників перших століть християнства, які зазнавали гоніннь з боку язичників.

Масорет – іудейський автор, який переписував, зберігав та передавав із покоління в покоління стародавні тексти Старого Завіту.

Махді – ісламський месія, уявлення про якого виникло в шиїзмі і прийнято сунітами.

Мечеть – Ісламський храм.

Митра – головний убір в православній церкві.

Митрополит – єпископ митрополії – головного міста області чи провінції.

Містика – віра в існування чогось потаємного, незбагненного, нез'ясованого.

Мітраїзм – релігійна концепція бога Мітри.

Міф – символічні уявлення про світ, оповіді про давніх богів.

Мокша – момент звільнення душі від земного буття.

Монофізитство – визнання лише божественної (а не людської) природи Ісуса Христа.

Мулла – служитель культу в ісламі.

Муфтії – духовна особа в ісламі, яка має право виносити свої рішення з релігійних та релігійно-юридичних питань.

Намаз - п'ятиразова щоденна молитва у мусульман, звернення до Бога.

Національна релігія – релігійне вірування і культова дія, притаманні певному народу, нації.

Нунцій – постійний дипломатичний представник папи римського в країнах, з якими Ватикан підтримує дипломатичні відносини.

Освячення – магичні слова і дії, які здійснюються служителем культу з метою надання святості певному предмету.

Парафія – нижчий самоврядний церковний округ.

Пастор – священик у протестантській церкві.

Пасхалії – зібрання правил і таблиці для визначення дня святкування Великодня.

Патер – священик у католицькій церкві.

Патріарх – титул глави деяких церков .

Патрологія - розділ християнського богослов'я, присвячений творам отців церкви.

Помазаник – пророк, правосвященик чи монарх, помазаний миром в знак одержання влади нібито від самого Бога.

Послання – ранньохристиянські твори. Листи, адресовані громадам, приватним особам чи усім християнам.

Праведник – людина, яка виконує всі вимоги релігії, не грішить.

Прелат – високопоставлена духовна особа в католицькій та лютеранській церквах.

Пресвітер – в ранньохристиянських громадах особа, яка виконувала адміністративні функції; в протестантизмі – керівник громади.

Примас – в католицькій та англiканській церквах – головний з єпископiв.

Прозелiт – людини, яка прийняла нову віру, неофіт.

Псалом – релігійний гімн, пісня, яка прославляє Бога.

Псалтир – збірник із 150 релігійних пісень, одна із книг Біблії.

Пустинь – в православ'ї відлюдний монастир.

Рабин – служитель культу в іудаїзмі, керівник громади.

Реінкарнація – вчення про переселення душ.

Реквієм – заупокійна меса в католицизмі.

Ритуал – сукупність і порядок обрядових дій, церемоній релігійного культу.

Сабії – специфічна секта іудео-християн, які вважали справжнім пророком Іоанна Хрестителя, а Ісуса Христа – лжепророком.

Саваоф – одна із назв Бога – Отця в християнстві.

Сакра – грамота на свячення.

Сансара – уявлення про зміну станів душі.

Секта – замкнута група, що відокремилась від основної течії в даній країні.

Секуляризація – зростання світськості, звільнення від впливів релігії.

Синагога – молитовний дім в іудаїзмі.

Синкретизм – не розчленованість, поєднаність чогось.

Синод – вищий орган управління в Руській православній церкві, заснований у 1721 р. Петром I.

Сіон – частина Єрусалима.

Соцініани – релігійна течія часів Реформації.

Ступа – вид буддійських пам'ятних споруд.

Схизма – вид церковного розколу, відокремлення від єдиної церкви частини, яка зберігає вірність церковній догматиці.

Схима – вищий чернечий ступінь, що вимагає від посвяченого виконання особливо суворих аскетичних правил.

Таїнство – у християнстві магічний культовий обряд.

Теїзм – вірування, що пов’язує все з Богом як творцем і про мислителем.

Трансцендентне – визнання наявності чогось непізнаного, утаємненого і потойбічного, що лежить за межами людського буття.

Улем – мусульманський законодавець та богослов.

Факір – мусульманський монах-жебрак, дервіш.

Фатіха – назва першої сури Корану.

Хадж – паломництво мусульман у Мекку до храму Кааби або в Медину до гробу Мухаммеда.

Ханіф – єдино божник.

Харам – комплекс обмежень і заборон, які накладаються на мусульманина під час паломництва, свят, церемоній.

Харем – прокляття, відлучення від синагоги грішників і порушників.

Ходжа – титул мусульман, які ведуть своє походження від одного із чотирьох “праведних” арабських халіфів.

Храм культова споруда для здійснення богослужінь.

Цelibат – безшлюбність, обітниця, яку приймають католицькі священики.

Четї-мінеї – збірник життєписів святих, повчань та ін. Релігійних текстів на кожен день і місяць, за службами, встановленими в православній церкві.

Чистилище католицьке віровчення про те, що в загробному світі, крім раю та пекла, є ще Ч. (вогонь), де душі померлих проходять очищення.

Шаманство – форма релігії, культ переважно злих духів, які викликають хвороби.

Шаріат – звід законів, складений на основі Корану і Суні в період феодалізму.

Шейтан – фантастичний образ сатани, “злого духа” в ісламі.

Ягве(Єгова) – верховний бог в іудаїзмі.

Яхвист – перші п’ять книг Старого Завіту у складі Біблії, які також називають також Законом, або Торою, тобто вченням.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічне релігієзнавство. Підручник. За ред. А.Колодного. – К., 2000.
2. Аляєв Г.С., Горбань О.В., Мешков В.М. Лекції з релігієзнавства: Навч. Посібник. – К., 1995.
3. Антоненко В.Г. Мистецтво, релігія, дійсність. – К., 1973.
4. Апокрифи древних християн: Исследование, тексты, комментарии. – М., 1989.
5. Арестов В.М., Шудрик А.О. Нетрадиційні релігії: суть і спрямування – К., 1990.
6. Арутюнов С.А., Светлов Г.Е. Старые и новые боги Японии. – М., 1968.
7. Басилов В.Н. Культ святых в исламе. – М., 1970.
8. Беленький Л.С. О мифологии и философии Библии. – М., 1977.
9. Беленький М.С. Иудаизм. – М., 1974.
10. Біблія . Книга Святого письма Старого і Нового заповіту.
11. Брайтчевський М.Ю. Утвердження християнства на Русі. – К., 1988.
12. Буддизм: проблемы истории , культуры, современности. – М., 1990.
13. Вебер М. Протестанская этика и дух капитализма. // Вебер М. Избранные произведения. – М., 1990.
14. Власовський І. Історія Української православної церкви. – Т.І – IV. – Нью-Йорк – Київ., 1980.
15. Гараджа В.И. Протестантизм. – М., 1995.
16. Гече Г. Библейские истории. – М., 1988.
17. Головащенко С.І. Історія християнства. – К., 1999.
18. Горський В.Л. Адвентизм: історія і сучасність. – К., 1987.
19. Григулевич И.Р. Инквизиция. – М., 1985.
20. Григулевич І.Р. Папство. Століття ХХ. – К., 1988.
21. Грушевський М.С. З історії релігійної думки на Україні. - К., 1992.

22. Гбман Б.Л. Современная католическая философия : человек и история. – М., 1988.
23. Еремеев Д. Ислам: образ жизни и стиль мышления. – М., 1990.
24. Ерышев А.А. Религиоведение. – К., 1999.
25. Жив Бог . Православный катехизис. – М., 1990.
26. Закон України від 3 грудня 1992 р. “Про внесення доповнень і змін до Закону УРСР “Про свободу совісті та релігійні організації” // Голос України , 1994. – 12 січня.
27. Запровадження християнства на Русі. – К., 1988.
28. Історія і теорія релігії та вільнодумства. – К.: КДПІ ім. М.П. Драгоманова, 1993.
29. Історія і теорія релігії та вільнодумства. – К. 1993.
30. Історія релігії в Україні : У 10 т. - К., 1996-1998. Т.1. Т.2.
31. Історія релігії в Україні: (За ред. Проф. А.М. Колодного і П.Л. Яроцького). – К., 1999.
32. Калінін Ю.А., Харьковщенко Є.А. Релігієзнавство. – К., 1997.
33. Коран . – М., 1990
34. Крывелев И. История религии. – Т.І-ІІ – М., 1988.
35. Лубський В.І. Релігієзнавство. – К., 1997.
36. Мартин У. Царство культів. – С.-Пет., 1992
37. Мень Александр. История религии. В поисках пути, истины и жизни. В 2 ч. – М., 2001.
38. Мень А. История религии. Т.І – VII. – М., 1991 – 1994
39. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. – К., 1992.
40. Образ Христа в українській культурі. (Горський В.С., Сватко Ю.І. та ін.). – К., 1993.
41. Павловский Я. Очерки истории католической церкви. 1994.
42. Павлов С.В., Мезенцев К.В., Любіцева О.О. Географія релігії. – К., 1998.

43. Поснов М. История христианской Церкви. – К., 1991
44. Релігієзнавство: Навчальн. Посібн. (За ред. С.А. Бублика). – К., 2000.
45. Ригведа: избранные гимны. – М., 1989.
46. Рижский М.И. Библиеские пророки и библейские пророчества. – М., 1987.
47. Степовик Д. Релігії, культури і секти світу. – К., 1997.
48. Тейяр де Шарден . Феномен человека. – М., 1980.
49. Тихонравов Ю.В. Религии мира. – М., 1996.
50. Токарев С.А. Ранние Формы религии. – М., 1990.
51. Угринович Д.М. Искусство и религия. – М., 1982.
52. Франкл С.Л. Смысл жизни. – М., 1997.
53. Фрейд З. Тотем и табу. Психология первобытной культуры и религии. – СПб., 2000.
54. Фрэзер Д.Д. Золотая ветвь. Исследование магии и религии. – М., 1986.
55. Фрэзер Д.Д. Фольклор в Ветхом Завете. – М., 1985.
56. Шахнович М.И. Тайна Бога: Глобальные проблемы современности и модернизации идеи Бога. – К., 1990.
57. Шуба О.В. Релігія в етнонаціональному розвитку України: політологічний аналіз. – К., 1999.

ДЛЯ ПОДАТОК

Науково-методичне видання

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

(Навчально-методичний комплекс)

Укладач: **Чорна Лариса Сергіївна** - кандидат філософських наук, доцент.

Підп. До друку 05.07.2011. Формат 60x84/16.

Папір офс. Гарнітура NewtonС. Друк офс.

Ум. Друк. арк. 2,55. Обл.- вид. Арк. 1,75.

Тираж 150 прим. Замовлення 873/11.

ВЦ “Графіка” м.Чернігів, вул. Садова, 7 а.